

شیوازی لابرندی د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا

جهان غیاث محی، سلیمان هشیار محمد، زیمار سعداالله محمد
پشکا زمانی کوردی، کولیزا زمانان، زانکویا دهوک، ههریما کوردستانی-عیراق

((میژوویا وهرگرنا فه‌کولینی: 11 چریا دووی، 2020، میژوویا ره‌زامه‌ندی به‌لافکرینی: 10 کانوینا دووی، 2021))

پوخته

نه‌ف فه‌کولینه هه‌وله‌که بۆ دیارکرنا نه‌وان لابرندان، نه‌وین د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا بکاردهین، کو تیدا شیوازی لابرندی د ناخفتنا روژانه‌دا و نه‌و لایه‌نین گریدا ب زمانیه‌ه هاتینه به‌سکرن و مه‌یه‌ست ژ نه‌جامدانا لابرندی چیه و چاوا لابرند د ناستین زمانیدا دهیته رویدان، هه‌ژی گوتتییه د ناخفتنا روژانه‌دا چاوا نه‌م لابرندی بکاردهین. د نه‌فی فه‌کولینیدا نمونین زیندی ژ ناخفتنا خه‌لکی دهوکی هاتینه وهرگرتن. هه‌روه‌سا به‌حسی لابرندی د ره‌وانبیزی و هونهرین ویدا هاتیه‌ه کرن، کوچاوا لابرند هنده‌ک زانیاریان فلتنه‌دکه‌ت و چ په‌یوه‌ندی ب نابوواریا زمانیه‌ه هه‌یه و زیده‌باری رونکرن و شروفه‌کرنا چهن‌دین دیاردین دیتیرین زمانی، کو په‌یوه‌ندی ب لابرندییه هه‌یه.

کلینین فه‌کولینی: لابرند، شیوازی لابرندی، ره‌وانبیزی، زمان، ناخفتنا روژانه.

ژ ناخفتنا روژانه یا ده‌فهره دهوکی هاتیه وهرگرتن.

- گریمان و پرسیارین فه‌کولینی:

ئارمانج ژ نه‌جامدانا نه‌فی فه‌کولینی، ب ده‌ستقه‌هینانا به‌رسقا نه‌قان پرسیارین ل خواریه:

1- ئایا لابرندا ناخفتنی د هه‌می ناستین زمانیدا دیاردیته؟

2- ئایا لابرندا واتای د هونهرین ره‌وانبیزییدا چاوا دهیته دیتن؟

3- ئایا لابرند د ناستی رستیدا د که‌ره‌ستین سه‌ره‌کی و نه‌سه‌ره‌کیدا ب چ شیوه‌یه؟

4- ئایا چ په‌یوه‌ندی د ناقه‌هرا لابرندا ناخفتنی و نابوریکرنا زمانیدا هه‌یه؟

5- ئایا کرده‌یین ناخفتنی چ په‌یوه‌ندی ب لابرندییه هه‌یه؟

6- ئایا لابرندی ره‌هه‌نده‌کی پراگماتیکی هه‌یه؟

- پشکین فه‌کولینی:

سه‌ره‌رای پشکه‌کی و نه‌جامان فه‌کولین ژ دوو پشکین سه‌ره‌کی پیکده‌یته، پشکا

پیشه‌کی

لابردن وه‌کو دیارده‌یه‌کا نه‌ده‌بی و زمانی دهیته نیاسین، لابرند ریکه‌کا سه‌ره‌کییه بۆ دروسبوونا ره‌وانبیزی و هونهرین وئ، دیسان لابرند شیانین زمانی دیاردکه‌ت و نه‌گه‌ره‌که بۆ سه‌ره‌هلدانا دیارده‌یا وزه‌ب هه‌روه‌نه‌دان و نابوریکرن د زمانیدا. بکارهینانا لابرندی د زمانی روژانه‌دا بۆ گه‌له‌ک مه‌ره‌مان بکاردهیته، هه‌ر د چارچوئی نه‌فی چهن‌دیدا، نه‌ف فه‌کولینه ب نه‌فی ره‌نگی ل خوارئ هاتیه‌ه دابه‌شکرن و دارشتن.

- ناقونیشانی فه‌کولینی:

نه‌ف فه‌کولینه ل ژیر ناقونیشانی (شیوازی لابرندی د ناخفتنا خه‌لکی دهوکیدا) هاتیه داریزتن.

- سنوور و ریبارا فه‌کولینی:

نه‌ف فه‌کولینه ل دویف ریبارا وه‌سفی شروفه‌کاری هاتیه نه‌جامدان، کو تید مفا

د بواریی (زمان) یدا وهر بگرین دبیین، کو سهره‌کترین و تاییه‌تمه‌ندترین کهره‌سته‌یه، کو مروقی ژ زینده‌وه‌رین دیتر جودا دکه‌ت و هوکاری سهره‌کی گه‌هاندنییه د ناقه‌را تاکه‌که‌ساندا)، (سه‌عید، 2010: 5). هس وه‌کو مه‌ بهری نوکه‌ نامازه‌ پیدای، کو لابرده‌ن ئیک ژ بنه‌مایین سهره‌کی یین شیوازییه و ئەف بنه‌مایه‌ دابه‌شی سی جورین زمانی یین جیاواز دبیت، یا ئیکی زمانی سروشتی (معیاری)، کو ئەفه‌ یاسایه و د میشکیدا هه‌یه، یا دووی زمانی ئاسایی (ئاخفتن)، کو خه‌لک روژانه‌ پی دئاخفن، یاسایی زمانی (تاییه‌تی نفیسینییه)، کو زمانه‌کی پری داهینانه‌ جیاوازه‌ ژ هسردوو زمانین (معیاری و ئاسایی)، چونکی لابرده‌ن د زمانی ئاسایدا ئانکو د ئاخفتنییدا (دبیته‌ نه‌گه‌ر، کو مروق و زه‌یه‌کا کیم بکاربه‌ینیت و واتیه‌کا زوور بده‌ت و وه‌گری ئەف چهنده‌ پیخوشه‌ ب مه‌رجه‌کی، کو نه‌هیلانا په‌یقه‌کی یان به‌شه‌کی رستی نه‌بیته‌ نه‌گه‌ری شیواندا و اتایی)، (خه‌یل، 2012: 77).

که‌واته ((ل ده‌می به‌حسی لابرده‌ن ئاسایی ده‌یته‌کرن پیدقییه‌ نه‌و چهنده‌ به‌رچا‌ف ببیت، کو د زمانی روژانه‌دا لابرده‌ن هه‌نه‌ و هس لابرده‌نه‌کا ئاسایی ده‌لاله‌تین نی په‌یداناکه‌ت))، (جمیل، 2014: 95).

ئانکو ئەم دشین بیزین هس لابرده‌نه‌کا ئاسایی و مه‌به‌ستا ئاخفتنکهری کورتیرییه‌ د ئاخفتنییدا هسروه‌کی د پیناسه‌کرن لابرده‌نییدا بو مه‌ دیار دبیت کو:

- لابرده‌ن: بریتییه‌ ژ ده‌رکه‌فتنی و ده‌برینین به‌به‌لا‌ف ب ریکا تیکشکاندا یاساین ریزمانی.

- لابرده‌ن: ده‌رکه‌فتنه‌ ژ شیواز و ریکین ده‌برینی نه‌وین د زمانیدا ره‌نگه‌ده‌دن، کو دچیه‌ د خانه‌یا شاشین به‌لا‌ف و په‌سه‌نددا، (دزمی، 2012: 111).

ئیکی هاتیه‌ ته‌رخانکرن بو (لابردنی و پیناسین لابرده‌نی و ئارمانجین لابرده‌نی، ره‌ه‌ندئ سینتاکسی و سیمانتیکی و پراگماتیکی لابرده‌نی، نه‌وکه‌ه‌ستین ده‌ینه‌ لابرده‌ن د ئاخفتنییدا...). پشکا دووی، هاتیه‌ ته‌رخانکرن بو (لابردن د چهندیتنییدا، لابرده‌ن د هونه‌رین ره‌وانبیزنییدا، لابرده‌ن وه‌کو فله‌رکرن زانیارییان، لابرده‌ن وه‌کو ئابووریا زمانی...).

پشکا ئیکی: شیوازی لابرده‌نی

1-1 شیوازی لابرده‌نی:

لابردن ئیکه‌ ژ بنه‌مایین سهره‌کی یین شیوازی، کو زانیین شیوازی گرنگه‌کا مه‌زن پیدایه‌ هنده‌ک ژ نه‌وان زانیان ب ناقی (زانستی لابرده‌ن) ئ ناقریه‌، لابرده‌ن دبیته‌ نه‌گه‌ری په‌یدابوونا جوانکارییی د زمانیدا دیسان جوداکرن زمانی نه‌ده‌بی ژ زمانی روژانه‌، ژیا نا مروقی به‌رده‌وام یا د گوهورین و پیشقه‌چوونیدا، بنگومان مروق به‌شه‌که‌ ژ ئەفی جیهانی، له‌ورا مروق د هه‌می بواریین ژیا نییدا پیدقی ب گوهورین و پیشقه‌چوونیه‌. واته‌ ئەم دشین بیزین، کو لابرده‌ن دیارده‌یه‌کا گشتیا مه‌زنه‌ و هس ژ که‌فتدا هه‌بوویه‌، چونکی هس ژ ده‌ستینکا دروستبوونا جیهانی ب ئەفی ره‌نگی نوکه‌ نه‌بوویه‌، به‌لکو گوهورین ب سه‌ردا هاتینه‌ و ئەف گوهورین و لابرده‌ن راناوه‌ستن و هس ده‌به‌رده‌وامن ئانکو (لابردن چه‌مه‌که‌کی نه‌یی جیگیره‌ و په‌یوه‌ندی ل گه‌ل چهندين لایه‌ن و چه‌مکین جوراوجورین دیترژی هه‌یه‌)، (احمد، 2013: 4).

د شیاندایه‌ بیزین (مه‌به‌ست ژ لابرده‌نی گوهورینا تشتین مشه‌ و به‌به‌لا‌فه‌ د هه‌می بواریین ژیا نییدا هس وه‌کی بواریین (ئاینی)، ره‌وشتی، داب و نه‌ریت، سیاسه‌ت، نه‌ده‌ب، زمان... هتد). نه‌گه‌ر ئەم لابرده‌نی

2-1 نارمانجین لابرډنی:

ب شیوه‌یه‌کی گشتی لثم دئ نارمانجین لابرډنی د چهند خاله‌کاندا دیارکین، لهوری نه‌قین ل خارینه:

1- نیک ژ نارمانجین لابرډنی لهوره، مفا گه‌هاندنه ژ ناخفتنکهری بو گوهداری.

2- بکارهینانا لابرډنی ل دهف ناخفتنکهری، بکارهینانا وزه‌یه‌کا کیمه ژ بو سفکرنا ناخفتنی و وهرگرنا و اتایه‌کا زوره ژ لایئ گوهداری و گوهداری لهوره چنده پیخوشه، کو نه‌بیته لهوری شیواندنا و اتایی ناکو (ل به‌چاڤ وهرگرنا و اتایا بابتهی لهورا ناقبره ناخفتنکهری و گوهداریدا، کو ب لهوری شیوه‌ی لهوره لابرډنه نه‌بیته لهوری شیواندنا و اتایا بابتهی)، (سعدالله، 2017: 32).

3- نارمانج ژ بکارهینانا لابرډنی به‌زاندنا به‌مایی هاریکاریه لهورا و اتا ژ لهنجایی لهوری به‌زاندنی به‌سفته‌دهیت، کو هملگری و اتایه‌کا نه‌ناسایی و نه‌فهره‌نگی و تایه‌تیه، (علی، 2011: 132).

4- ب شیوه‌کی گشتی لابرډن دروستکرنا کاریگریه ل سهر گوهداری، داکو گوهدار ب لهوری شیوه‌ی تیگه‌هیت لهورا، کو مه‌به‌ستا ناخفتنکهری ل سهر، ناکو یا لوژیکیبیت و د مه‌به‌ستا ناخفتنکهری بگه‌هیت.

5- لابرډن زالبوونا په‌قین فهره‌نگیه ل سهر و اتایا فهره‌نگی د زمانی ناساییدا، (دزمی، 2012: 118).

بو نمونه: په‌یفا (هه‌یفا) دوو و اتایا ددهت لهوری:

أ- ب و اتایا هه‌یفا ب خوه دهیت، (په‌یفا فهره‌نگیه).

ب- ب و اتایا جوانی یا لافره‌تی دهیت، (واتایه‌کا فهره‌نگیه).

6- دیسان نارمانج ژ لابرډنی لهوره، کو دووباره نه‌بوونا کهره‌ستین رسته‌یه دا نه‌بیته

لهوری بیزاریییا خوانده‌قانی یان گوهداری، (سالج، 2016: 7).

1-3 ره‌ه‌ندی سینتاکسی و سیمانتیکی و پراگماتیکی لابرډنی:

د ناستین سینتاکس و سیمانتیک و پراگماتیکیدا لابرډن تیدا دروستدبیت و ههر ناسته‌ک ب شیوه‌یه‌کی لابرډن تیدا رولی خوه دبینن ب مهرجه‌کی، کو کاریتیکرنی نه‌کته سهر و اتایا وئ. ل خواری دئ هه‌ولدهین ههر نیک ژ لهورا ناستان به‌حسبکین، کا ب چ شیوه لابرډن رولی خوه تیدا دبینیت.

1-3-1 ره‌ه‌ندی سینتاکسی یی لابرډنی:-

پیکه‌یئ سینتاکسی ژ پیکه‌یئین ریزمانا به‌ره‌مه‌یئان و قه‌گوه‌استنی، کو پیکه‌یئ سهره‌کی به‌ره‌مه‌یئانییه، (زکریا، 1983: 61). رسته پیکه‌ه‌تیه‌کا گرنگ و پر به‌ایه و ره‌گزه‌کی گرنگ یی ناخفتنییه، کو ههمی زمانان ده‌ستوره‌کی ریزمانی تایه‌ت بخوقه هه‌یه، و اته ب لهوری یاسای کهره‌ستین ریزمانی ریزدبن، کو جیاوازه ژ یاسا و ریزکرنا ریزمانیا زمانه‌کی دیتر بو نمونه: سینتاکسا رسته‌یا زمانی کوردی ب شیوی (SOV) و اته (بکهر، به‌کار، کار) گه‌له‌ک جاران د ناخفتن و گوتنن ناساییدا لهوره یاسایه دهینه به‌زاندن و ده‌ستکاری د ریزبوونا لهورا دهینه‌کرن، و اته پاش و پیش‌نخستن د لهورا کهره‌ستاندا دهینه‌کرن، یان چاوا بقیت ب لهوری شیوه‌ی رسته دهینه‌کرن، کو ژ لهنجایی لهورا گورانکاریان (لابرډن) دروستدبیت ل قیری مه‌به‌ستا مه‌ریزبوونا کهره‌ستان ریزبوونا نازاده و تیکدانا ریزبوونا لهورا لهوری ریزمانیا لهورا په‌یقان ناگوه‌وریت، به‌لکو ب تنی مه‌به‌ست پی دوپاتکرنا لهورا.

به‌زاندنا یاسایین ریزمانی ناستی ژ ده‌رقه یی زمانی بخوقه‌دگریت نه‌ک ناستی ژیری و اته لابرډن د ناستی ده‌رقه‌دا

ئاستی سیمانتیکی وهکو ههمی ئاستین دیتر رۆل و گرنگییا خوه د پیکهینان و ئاخفتنا ئاساییدا ههیه ب تایبته ژ لایئ دروستبوون و پهیدا بوونا لابردين و اتایی، ئانکو ئەم دشیین بیژین، کو ((واتاسازی ئاستهکی زمانیه و گرنگییهکا تایبته د شلوقهکرنا لایهنهکی زمانیدا دبینیت، ئەفجا جهی ئەفی زانستی د ناف بازنی فهکۆلینا زمانیدا ههیه))، (عهلی، 2015: 12). ئانکو سیمانتيك (بوارهکی گهلهك چالاکه ههتا ئەوی رادهی، کو لابردينا تهومژی ژ ئەگهري سهرپنچیکرن و بهزاندنا یاساین نافخوین و اتایی نهبيت، بهرچاف نابیت یان ناهيته بهرچاقرن)، (کانهیی، 2009: 117). لابردينا و اتایی بهر و قازی لابردينا سینتاکسییه، چونکی د لابردينا سینتاکسیدا لابردي ژ لایئ روخساریفه بهرچاف دبیت بیی کو ههچ گوهورینهک د واتایا ئەوی رستیدا بهیتهکرن بهلی، د لابردينا سیمانتيکیدا لابردي ناڤهروکا و اتایی بخوقه‌دگریت بیی کو گوهورین د روخساریدا بهیتهکرن. بۆ نمونه:

- پيشمه‌رگه وهکو شیرانه.

پهيوه‌ندی ب روخساریفه ههیه و کار ل سهر ناڤهروکا بابتهی ناکهت و ژ ئەفی لایقه دبیته شاشییا ریزمانی، (سه‌عید، 2010: 12). ئانکو ئاخفتنکهر ((ههولدهدات له ریگهی گورینی ریزبهندی کههستهکانی رستهی زمانی خوکار ل زمانی خوکار لابدات و بهوش لابردي رسته‌سازی رووده‌دات))، (کانهیی، 2009: 33).

هه‌ر کههسته‌یهکی سه‌ره‌کی رستی پیدفی د رستا بنجیدا یی هه‌ی و ریزبوونا پیکهینان و ئ ل گهل ریزبوونا به‌ره‌تیا رستان د زمانیدا وه‌که‌فه، به‌لی سه‌پاندنا یاساین فه‌گوه‌زانتی یین ب ئاره‌زوو ل سهر رستا بنجی، دبیته ئەگهري لابردي یان زیده‌کرن یان جه‌گوه‌ورینا پیکهینان رستی ل دويف جورئ وئ یاسایا هاتی سه‌پاندن، بۆ نمونه:

- دلشادی دوهی رومانهک خواند.
- دوهی رومان خواند. (لابردن)
- دوهی دلشادی رومان خواند. (جه‌گوه‌ورین، جه‌ختکرن)
- دلشادی دوهی رومانه‌کا، نی خواند. (زیده‌کرن)

1-3-2 ره‌ه‌ندی سیمانتيکیی لابردي:-

شیر

ب واتایا هیزی و ویره‌کی

ب واتایا گیانه‌مه‌ر

واتایا فه‌ره‌نگییا په‌یفی بریتیه ژ واتایا هوشه‌کییا په‌یفی و ئەو واتایا کو د گهل په‌یفی دیتردا دروستدکته، (دزمیی، 2012: 119). چونکی پیدفیه واتایا مه‌به‌ست د ده‌رو به‌ریدا ل گهل واتایا فه‌ره‌نگی بگونجیت و پیشتر جفاک ل سهر ئەفی واتایی ریکه‌فتبیت، چونکی واتایا مه‌به‌ست

ل قیری په‌یفی (شیر) دوو واتایان ددهت یا ئیکی ب واتایا گیانه‌مه‌ر که د ژیانا رۆژاندا هه‌ست پی ده‌یته‌کرن و یا دووی ب واتایا هیزی و چاف نه‌ترس و ویره‌کی ده‌یت.

هه‌روه‌سا لابردي و اتایی بهزاندنا واتایا فه‌ره‌نگییه بۆ گه‌هشتن ب واتایا مه‌به‌ست،

1-4-1 نهو کهره‌ستين دهينه لابردين:-

1-4-1 لابردينا بکهری:

نیک ژ پیکه‌ینین سهره‌کیین رستینه نانکو (نهو گرینا نافییه نهو نیکسر دکه‌فیه بن دهسته‌لاتا رستی، هه‌روه‌سا پیکه‌ینه‌کئی سهره‌کیی رستینه ژ بهرکو چ رسته بیی بکهر د زمانئ کوردیدا نوینن نهو هنده‌ک جاران کهره‌ستين ديژي ب بکهر ددانين ژ بهر نه‌فئ چهندي نهو دشين سئ جورين بکهران به‌حسبکهن)، (محمد، 2012: 45).

لابردنا بکهری ل دویف نه‌فان هه‌رسی جوران دیار‌دبیت ده‌می بکهره‌ک د نا‌ف کهره‌ستی رستیدا د ده‌وروبه‌رکئی دیار‌کریدا، ده‌یته لابردين ب نه‌فئ شیوی ل خوارئ:

1-1-4-1 لابردينا بکهری راسته‌قینه (بکهر)

-(Logical Subject):

بکهری راسته‌قینه نهو جورئ بکهرییه ((نهوئ ب خوه ب کاری رادبیت)) (نه‌محمد، 2012: 42).

بۆ نمونه:

1- قیان هات.

2- هات.

د رستا نیکیدا په‌یفا (قیان) بکهره‌کئی راسته‌قینه‌یه و په‌یفا (هات) کاره. د رستا دوییدا بکهری راسته‌قینه کو نیک ژ کهره‌ستين رستی یین سهره‌کییه، هاتیه لابردين د ده‌وروبه‌رکئی دیار‌کریدا بی کو هیچ گورانکاریه‌ک د واتایا نهوئ رستیدا د نا‌قبه‌را نا‌خفتنکهری و گوهداریدا دروستبیت، چونکی پیشوه‌خت بابته د نا‌قبه‌را نهوان هه‌ردووکاندا یئ روهن و ناشکرایه.

1-1-4-2 لابردينا بکهری ریزمانی (بکار)

-(Grammatical Subject):

بکهری ریزمانی ((نهو بخوه بکهر نینه، لی د ریزمانیدا نه‌رکئ بکهری دبیت))، (نه‌محمد، 2020: 122)

ژ ده‌وروبه‌ری ده‌یته وهرگرتن ب نه‌فئ چهندي (واتایا هوشه‌کی + واتایه‌کا زیده کو دکه‌فیه سهر واتایا هوشه‌کی)، (ه.ژ: 20)

1-3-3 ره‌هندي پراگماتيکيی لابرديني:-

پراگماتيک گریدای چوار بنه‌مایانه، (ناخفتنکهر، گوهدار، بابته، ده‌وروبه‌ر)، کو ب ریکا نه‌فان هه‌ر چوار بنه‌مایان د شیاندايه کریارا په‌یوه‌ندیکنئ د نا‌قبه‌را نا‌خفتنکهری و گوهداریدا دروستبیت، (ع‌لی، 2014: 35-36). نانکو لابردينا ره‌هندي پراگماتيکي د ناخفتنا روژاندا گریدای نه‌فان هه‌ر چوار بنه‌مایانه ب ریکا نهوئ مه‌به‌ستا نهو، کو ژ ده‌وروبه‌ری ده‌یته وهرگرتن، کو نهوژی واتایا ژ ده‌رفه‌ی واتایا په‌یفی و رستینه، کو ب راسته‌خو ده‌یته لابردين، له‌ورا پیدقییه زانیاریین پیشوه‌خت هه‌بن بۆ تیگه‌هشتنا نه‌فئ جورئ واتایئ، چونکی هئما وه‌سان ده‌یته ده‌ربرين ب زیده‌کرنا واتایه‌کا زیده ل سهر واتایا هوشه‌کی نهو کو ژ لایئ ناخفتنکهریقه هاتیه لابردين، (یوسف، 1990: 20). بۆ نمونه:

- خه‌لکینو دیوار ب گوهن.

نه‌ف نمونه‌یه د ئاستئ سیمان‌تیکیدا واتایه‌کا نه‌گونجایه، چونکی دیواری گوه‌نین. به‌لئ د شیان ناخفتنکهری و گوهداریدايه ل دویف ده‌وروبه‌رکئی گونجای د نه‌فئ رستی بگه‌هن، کو نهوژی ناگه‌هدارکرنا گوهدارییه ل دوور نهوئ بابته‌ئ هه‌یی د نا‌قبه‌را نهواندا، ژ بهرهندي لابردينا واتایا پراگماتيکي هاتیه نه‌جامدان. کهواته بۆ مه‌دیار دبیت لابردينا پراگماتيکي واتایه‌کا تايه‌ت هه‌یه، کو جودایه ژ واتایا راسته‌قینه. ب واتایه‌کا دپتر نهو واتایا ب ریکا لابردينا پراگماتيکي بده‌ستقه‌هیت یا دویره ژ واتایا راسته‌قینه.

بۆ نموونہ:

- پہنجەر شکەست.

- کەپر خراب بوو.

د ئەفان رستاندا پەیفین (پہنجەر و کەپر) بکەرین ریزمانینە، بەلێ د بنەرەتا ئەوان کار ئەنجام نەدایە ئانکو پەیف (پہنجەر) ب کارێ (شکەستنی) رانەبوویە و پەیف (کەپر ب کارێ (خراب بوونی) رانەبوویە، ئەفجا پەیفین (پہنجەر و کەپر) ب تێ ژ لایێ ریزمانیڤە بکەرن، ئانکو جەئ بکەرێ راستەقینە گرتییە و ل قیرێ ئەم دشتین بکەرێ راستەقینە لابدەین بیی کو واتایا رستێ بەیتە شیواندن، چونکی بابەت د ناڤەرا ئاڤتتکەری و گوہداریدا د ناڤ دەوروبەریدا یا روہن و ئاشکرایە.

3-1-4-1 بکەرێ ھویی (بکار) :- (Causative Subject)

بکەرێ ھویی ئەو بکەرە ((ئەوئ ب شیانا خوە و ب فیانا خوە کارەکی دکەت یان ناکەت، بەلێ ب دەستێ خوە ناکەت، بەلکو ب ئیکێ دی دەتەکرن، ئەف جورێ بکەری ب تێ ل گەل کارێ (دان) دەیت ئەوژێ پیدڤییە ناڤی کارێ ل گەل ھەبیت))، (محو، 2011: 45) ئانکو ل قیرێ ئەف جورێ بکەری دەمی کو درستیادا دەیتە لابردن وەکو جورین دیتەر ب ریکا دەوروبەری بابەت دناڤەرا ئاڤتتکەر و گوہداریدا یێ دیارە.

بۆ نموونە:

- شرینێ نازدار دا قوتان.

- نەوزادی نازاد دابوو قوتان.

ل قیرێ (شرین و نەوزاد) ی ب شیانا خوە ئەف کارە یێ کری بەلێ نە ب دەستین خو، ئانکو ب کەسەکی دی یێ دایە کرن.

2-4-1 لابردنا بەرکاری :-

بەرکار ئەو ناڤیە ئەوئ، کو کاریگەرییا کاری ب شیویەکی راستەوخو، یان نەرستەوخو دکەڤتە سەر،

(رسول، 2007: 63)، ب شیویەکی گشتی

بەرکار دابەشی دوو جوران دبیت ئەوژێ:

1-2-4-1 بەرکاری راستەوخو:

بەرکار وەکو پیکھینەکی سەرەکی ب تێ ل گەل کارێ تییەر دەیت، (دزمی، 2014: 192). د شیاندایە بیژین بەرکاری راستەوخو د رستیدا دەیتە لابردن د دەوروبەریدا بیی کو واتایا بابەتی د ناڤەرا ئاڤتتکەرین زمانیدا بەیت شیواندن، بۆ نموونە:

- شیلانی وانە نفیسی.

- شیلانی نفیسی.

1-2-4-2 بەرکاری نەرستەوخو:

بەرکاری نەرستەوخو کەرەستەیکێ نەیی سەرەکییە، لابردنا وی چ کارتیکرنێ ل ریزمانی و پەسەندییا رستێ ناکەت، بۆ نموونە:

- میڤەن بۆ ئەوان ھاتن.

- میڤەن ھاتن.

- من پەرتوک ژ پەرتوکخانێ کرین.

- من پەرتوک کرین.

بەلێ د ھندەک رستاندا بەرکاری نەرستەوخو کەرەستەکی پیدڤییە نەشیت بەیتە لابردن، چونکی، لابردنا ئەوی کارتیکرنا ریزمانیوون، یان واتایا رستێ دکەت.

- مە شیرێ خوە کرە ماست.

- مە شیرێ خوە کر

- من ئار کرە کێک.

- من ئار کر

1-4-3 لابردنا ھەفانافی :-

ھەفاناف ئەو پیکھینێ نەسەرەکیی رستییە ئەوئ وەسفا ناڤی د رستیدا ژ لایێ (چەوانی و چەندی... ھتد) دکەت، ئانکو ((ئەو بەشی ئاڤتتییە شیوہ و جورێ تشتا نیشانددەت و ب چ دەمانڤە یێ گریدای نینە، مروف زوربەیا ھەستین خوە و گرنگین

دهمی، لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی نه‌راسته‌وخو
د رسته‌تیا، کارتیکنی ل ریزبوونا رسته‌تی
ناکه‌ت، بۆ نمونه:

- ئاریز ژ زانکویا دهرکه‌فت.
- ئاریز دهرکه‌فت.

1-4-4-3 لابرده‌نا هه‌قالکاری جه‌وایی:

ئهو هه‌قالکاره‌یه ئه‌وی چاوانییا رویدانا
کاری دیارده‌ت، ئه‌ف هه‌قالکاره‌ژی ب
هه‌مان شیوه لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی د
رسته‌تیا کاریگه‌ری ل واتایا رسته‌تی ناکه‌ت
بۆ نمونه:

- دلشیر زیکا چوو.
- دلشیر چوو.

1-4-4-5 لابرده‌نا کاری:-

کار ئهو پیکه‌ینی سه‌ره‌کی رسته‌تی، کو
رویدان و ده‌می تیدا دیارده‌ت، (ره‌سول،
2007: 23).

لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی سه‌ره‌کی د
رسته‌تیا دبیته ئه‌گه‌ری تیکدانا یاسایا رسته‌تی
و شیواندنا وئ، به‌لی هنده‌ک جارن داکو
دوباره‌بوونا ئه‌فی کاری د رسته‌تیا
روینه‌ده‌ت، لابرده‌ن دروستدبیت، ب
واتایه‌کا دیتر ده‌می (کار) دبیته
که‌رسته‌یه‌کی هه‌قبه‌ش د دوو رسته‌تیا، د
ئیک ژ ئه‌وان دوو رسته‌تیا ده‌یته لابرده‌ن،
(عه‌لی، 1992: 46). بۆ نمونه:

- من نان خوار و ئه‌وان ماسی Ø.
- سینه‌کی بخوم یان دووا Ø.
- من تیشته خوار و هه‌وه فراڤین Ø.
- نوژداری ترومبیله‌کا سور کری و
ماموستای یا سپی Ø.

ل دوماه‌یی ئه‌م دشین بیژین، کو
لابرده‌ن بۆ که‌رسته‌تین سه‌ره‌کی و
نه‌سه‌ره‌کیین رسته‌تی یا ژیکجوودایه، چونکی
ل ده‌می که‌رسته‌تین سه‌ره‌کی د هینه لابرده‌ن
کاریکنی ل ریزمانیبوونا رسته‌تی
دکه‌ت، به‌لی ده‌می (کار) دبیته که‌رسته‌کی
هه‌قبه‌ش د ناڤه‌را دوو رسته‌تیا ل ئه‌وی

خوه ب هه‌قالناقی نیشاندده‌ت، کو وه‌سفا
بارودوخه‌کی یان تیشه‌کی دکه‌ت. هه‌قالناف
په‌یقه‌که یان ل به‌ری ناقی یان ل پشته‌تی ناقی
ده‌یت د گرییا ناڤیدا و جارن پیدفی ب
نیشانه‌یا دانه‌پالییی هه‌یه، هه‌روه‌سا دبیته
هه‌قالناف ناڤه‌کی دیار دکه‌ت و مورفیمین
تییان وه‌رناگریت))، (عه‌لی، 2016: 285).

هه‌ژییه بیژین، کو لابرده‌نا ئه‌فی
که‌رسته‌تی هه‌ر وه‌کی که‌رسته‌تین
نه‌سه‌ره‌کیین دیتر ژ کاریکنی ل
ریزمانیبوونا رسته‌تی ناکه‌ن بۆ نمونه:

- شلیرا جوان هات.

هه‌قالناقی جه‌وایی

- شلیر هات.

- نه‌سرینا زیره‌ک وانه خواند.

هه‌قالناقی جه‌وایی

- نه‌سرینی وانه خواند.

1-4-4-4 لابرده‌نا هه‌قالکاری:-

ئهو پیکه‌ینی رسته‌تی یی (ده‌م، جه‌،
جه‌وای) یا کاری دیارده‌ت، که‌واته ل
دویف ئه‌فی پیناسی بۆ مه‌سئ جورین
هه‌قالکاری دیارده‌ن ل خواری دئ
هه‌ولده‌ین دیاردا لابرده‌نی تیدا نیشانده‌ین.

1-4-4-1 لابرده‌نا هه‌قالکاری ده‌می:

ئهو هه‌قالکاره‌یه یی کو ده‌می رویدانا
کاری دیارده‌ت، لابرده‌نا ئه‌فی که‌رسته‌تی
نه‌راسته‌وخو د رسته‌تیا، کاریکنی ل
ریزبوونا رسته‌تی ناکه‌ت، بۆ نمونه:

- من دوه‌ی هه‌قالا خوه دیت.
- من هه‌قالا خوه دیت.

1-4-4-2 لابرده‌نا هه‌قالکاری جه‌ی:

ئهو هه‌قالکاره‌ ئه‌وی جه‌ی رویدانا کاری
دیارده‌ت، هه‌روه‌کی لابرده‌نا هه‌قالکاری

شیوه‌یه‌کی نهر استه‌خو ئامازه ب پره‌یا پارێ خوه نه‌دایه، ئەف چه‌نده نه‌زانینا به‌رسقی نوینه، به‌لکو وهرگری ب مبه‌ست قیایه لابرده‌ی د به‌رسقا خودا ئه‌نجام ده‌ت. ا- دلغین هات و خواند؟ ب- دلغین هات.

د رستا (أ) دا وهرگری بنه‌مایێ چه‌ندیتی یی لادای ژ به‌رکو فریکه‌ری دوو پرسیار ژێ کرن و وهرگری ب تنی به‌رسقا ل سهر نیکی یا دایه هه‌روه‌کی د رستا (ب) دا دیار دبیت، واته به‌حسی خواندنی نه‌کریه ئەف چه‌نده دبیته ئه‌گه‌ر، کو خوانده‌قان تیگه‌هیت دلغینی نه‌خواندیه. کهواته د بنه‌مایێ چه‌ندیتییدا پیدقییه تیگه‌هستن د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا یا سنووردار کربیت واته (نه کیم و نه زیده) به‌لی، د ئەفی بنه‌ماییدا پیدقییه تیگه‌هستن د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا یا سنووردار نه‌بیت واته (زیده و کیم) بو هه‌ر مبه‌سته‌کا هه‌بیت، به‌یته بکاره‌یان.

2-2 لابرده‌ن و هونه‌رین ره‌وانبیرینی-

هونه‌ری ره‌وانبیرینی، تایه‌تمه‌ندییه‌کا رازیکرنی هه‌یه، ئارمانج ژێ ئه‌وه پیدانا کومه‌کا که‌رسته‌یه‌نه بو نقیسه‌ر و داهینه‌ری، داکو به‌ر هه‌می خوه یی هونه‌ری ب روون و ئاشکرایه و ده‌ربیریت، هه‌ولده‌ت ب جوانترین شیوه به‌ر هه‌می خوه بو خوانده‌قانی پیشکیشکته‌ت، (دزه‌می، 2015: 17). کهواته ره‌وانبیرینی چه‌وانییا رازیکرنا که‌سی رادبیت، هه‌روه‌سا ب دیارکرنا هه‌می مبه‌ستین، کو ئاخفتنه‌کهری دقیت بجه‌به‌نیت رادبیت.

لابردن د زمانێ ئاخفتنا ئاساییدا بو په‌یدا کرنا تیگه‌هستنێ د ئه‌وی زمانیدا ده‌یته‌کرن. بئگومان لابرده‌ن ژ تشتی به‌ر به‌لاف دبیته داهینان شیانین ئاخفتنه‌کهری و چه‌وانیا بکاره‌یاننا زمانێ جوانییا سهر ده‌ریکرنی ل گه‌ل ئه‌وی زمانێ و ب

ده‌می لابرده‌نا (کار) ی کارتیکنی ل واتا و شیواندنا رستا زمانێ ناکته‌ت، دیسان ب هه‌بوونا ده‌ور و به‌ری گونجای د ناقه‌را ئاخفتنه‌کهرین زمانیدا چه‌ کارتیکنی ل واتایا رستی ناکه‌ن، به‌لی ده‌می لابرده‌ن د که‌رسته‌تین نه‌سه‌ر مه‌کیدا د هینه ئه‌نجامدان، چه‌ کارتیکنی ل واتایا رسته‌یا زمانێ ناکته‌ت.

پشکا دووی

لابردن د چه‌ندیتییدا

1-2 لابرده‌ن د چه‌ندیتییدا-

لابردن د بنه‌مایێ چه‌ندیتییدا، هه‌ناکو ئەف بنه‌مایه به‌یته بجه‌به‌یان پیدقی ب دوو مه‌رجان هه‌یه:

1- بلا پشکداریا ته د ئاخفتنییدا بو زانیاریین داخوازکری، یا ده‌وله‌مه‌ندبیت، واته (یا کیم نه‌بیت) بو نمونه:

ا- ته چه‌ند پار هه‌نه؟

ب- سه‌د دولار.

2- بلا پشکداریا ته د ئاخفتنییدا ژ ئه‌وا داخوازکری، یا زیده‌تر نه‌بیت، واته (یا زیده نه‌بیت)، (معی، 2016: 80). بو نمونه:

ا- دلغین هات و خواند؟

ب- به‌لی.

به‌لی ل ده‌می لابرده‌ن د ئەفی بنه‌ماییدا ده‌یته ئه‌نجامدان، پره‌یا گوته‌ی کیم و زیده دبیت، چونکی ل ده‌می لابرده‌نا ئەفی بنه‌مایێ کیم و زیده‌هی دکه‌فیته د پره‌یا گوته‌ییدا، هه‌روه‌سا ئه‌و به‌شداریا د ئاخفتنییدا ده‌یته‌کرن بو ئه‌وی پره‌یا داخوازکری، یا ب مفا نینه هه‌روه‌کو د هه‌مان نمونه‌دا لابرده‌ن د ئەفی بنه‌ماییدا هاتیه ئه‌نجامدان.

ا- ته چه‌ند پار هه‌نه؟

ب- هنده‌ک.

کهواته د ئەفی به‌رسقییدا، لابرده‌ن هاتیه بکاره‌یان ئه‌وژی وهرگری ل دویتف پیدقیاتیا پرسیارێ به‌رسقا نه‌دایه و ب

ژ لایه‌کی‌دیقه، کور تکران یان دریز کر نژی هه‌یه، کو ئەفه‌ژی دبیته ئەگه‌ری گوه‌ورینا سیستهمی رستی، واته کور تکران یان دریز کرنا ئاخفتنی ل گهل واتایی))، (نیعمه، 2015: 56).

ل قیری ئەم دشین بیژین ئەو لایه‌نین رهوانبیزی یین د ئەفی بواریدا دروستدین ئەفین ل خوارینه:

2-2-1-1 لابرنا نیهادی: ل قیری لابرنا نیهادی ((له‌بهر چند هویه‌ک لاده‌ری، وه‌ک: دووباره نه‌بوونه‌وه، ناسراوی، به‌که‌م زانین... هتد))، (دزمی، 2015، 157).

- **مروقی باش** هه‌رده‌م یی سهر فه‌رازه.
- هه‌رده‌م یی سهر فه‌رازه.

ئەفی ژبیرنی لابرنا دروستکرییه، چونکی که‌هسته‌یه‌کی سهره‌کی دروستیدا هاتییه لابرنا ئەوژی نیهاده، ئەف لابرنا ژ لایه‌کیقه بو فهارتنا بکری رستییه، ژ لایه‌کی دیقه بو دیار کرنا ئەوئ مه‌به‌ستا د ناقه‌را ئاخفتنکری و گوهداریدایه یادیار ب ریکا ده‌ور به‌ری گونجای.

2-2-1-2 لابرنا گوزاره‌ی:

- ئەوان زاروکان ئەم بیزار کرین.

- ئەوان زاروکان بیزار کرین.

د ئەفی نموونیدا ژبیرنا گوزاره‌ی هه‌یه ژ به‌ر کو ژبیرنا گوزاره‌ی ژبیرنا کار و به‌رکاری بخوفه‌دگریت له‌ورا د ئەفی نموونیدا به‌رکاری رستی هاتییه لابرنا، ب واتایه‌کا دی ل قیری لابرنا جیه‌ناقیه، کو گوزاره‌یه و ئەرکی وی به‌رکاره ب ئەفی ژبیرنی لابرنا دروستبوویه.

2-2-1-3 کور تکرنا ژبیرنی:

مه‌به‌ست ژ کور تکرنا ژبیرنی ئەوه کو کور تکرنا ئاخفتنییه، ئانکو مه‌به‌ست ژ کور تکرنی نیشان‌دانا واتایه‌کا زوره ب په‌یقین کیم، (فیود، 1998: 234) بو نمونه:

کاره‌ینانا ئەوی ب ره‌نگه‌کی هونه‌ری و جودا، جوانی و شیوازه‌کی تاییه‌ت دده‌ته ئەوی زمانی و ئاخفتنکهرین وی. ئەفه‌یه ئەوا ئەم دبیزینی، لابر دنین هونه‌ری ل قیری لابرنا خالا هه‌ره‌گرنگ و سه‌ره‌کییه بو په‌یدا کرنا ئاخفتنی د هونه‌ری ره‌وانبیزییدا.

لابر دنین ره‌وانبیزی د هه‌رسی بوارین ره‌وانبیزییدا (واتاناسی، رونبیزی، جوانکاری) رۆله‌کی گرنگ د په‌یدا کرنا ئاخفتنا رۆژانه‌دا هه‌یه، (عوسمان، 1991: 232). ل خواری دی هه‌ولده‌ین ئەفی چه‌ندی د نموونین ئاخفتنا رۆژانه‌یا خه‌لکی ده‌وکیدا دیار که‌ین.

2-2-1 لابرنا د بواری واتاناسییدا:

واتاناسی ((لیکۆلینه‌وه‌له، چۆنیه‌تی قسه ده‌کات و له‌گهل ده‌ور به‌ر، واته ئەو ریگه‌یه‌یه ئەدیبه‌ت، ئەدیبه‌ت ده‌یگر ته‌به‌ر بو گه‌یشتن به مه‌به‌ست، ئەگینا مه‌به‌ست ون ده‌بیت))، (دزمی، 2015، 147). د شایاندایه بیژین، کو لابر دنین ره‌وانبیزی د ئەفی بواریدا په‌یوه‌ندی ب ئاستی پیکه‌اته‌یا ریزمانا زمانیه‌ هه‌یه، د ئەفی ئاستی زمانیدا لابرنا ب ریکا چند کریارین زمانی دروستدبیت وه‌کو (زیده‌کرن، کیمکرن، پیکگوهارتن... هتد). ئەو کریارین د په‌یف و رستاندا ده‌یته کرن وه‌کو (لابرنا، زیده‌کرن، پاش و پیش‌ئێخستنا به‌شین رستی) ئەف چه‌نده زیده‌تر د پیکه‌اتا په‌یف و رسته و چاوانییا ریکتیخستنا ئەوان د زمانی رۆژانه‌دا دیاردبیت.

ب ره‌نگه‌کی گشتی ((لابرنا د ئەفی بواریدا دبیته ئەگه‌ری گوه‌ورینا که‌هستین رستی، چونکی ئەف لابرنا هه‌کارن بو پیش‌ئێخستن و پاش‌ئێخستنا که‌هستین رستی، ئانکو گوه‌ورینا جه‌ی که‌هستین رستی

چونکی د گه‌هاندنا و اتاییدا ژ شیوه‌یین به‌ربه‌لاڤ دهر دکه‌فن ل خواری دئ هه‌ولده‌ین هه‌ر ئیک ژ ئەفان ئاستان لابرده‌نی تیدا دیار که‌ین.

2-2-2-1 خوازه:

خوازه وه‌کو جوره‌کی دی یی رونیژی یی مه‌به‌ست پی فه‌گوه‌ازتتا و اتاییه ژ په‌یقه‌کی بو په‌یقه‌کا دیترب فی ره‌نگی و اتایي دگه‌هینیت، ئەفه ژ لایي نهرستویفه هاتیه دیار کرن، نهرستو پیناسا خوازی دکه‌ت و دبیزیت: ((ئوه‌یه ناوی شتیک بو شتیکی تر به‌کار بی ئەمه‌ش به‌هوی گواستنه‌وه ده‌بی له ره‌گزه‌وه بو جور، یان له جوره‌وه بو ره‌گزه‌ یان له جوره‌وه بو جور، یان بوی هه‌یه به هوی په‌یوه‌ندی هاو نهرکی بی))، (نهرستو، 2011: 87). واته‌ پیدفیه‌ په‌یوه‌ندیه‌ک هه‌بیت د ناقه‌را په‌یف و اتایا بو ده‌یته فه‌گوه‌استن. د خوازیدا لابرده‌ن دروستدبیت ب ئەفی شیوی ل خواری. - به‌فرین هه‌یقه.

ل قیری (هه‌یف) وه‌کو په‌یقه‌کا خوازه‌یی هاتیه‌ و مه‌به‌ست ژئ (جوانی) یه‌ بکاره‌ینانا په‌یقا (هه‌یف) ل جهی (جوانی) لابرده‌ن دروستکریه‌، چونکی لابرده‌ن ل قیری دروستبوویه گوه‌ورینا په‌یقه‌کی ب په‌یقه‌کا دیترب زهر هندی بوویه په‌یقه‌کا خوازه‌یی، چونکی هنده‌ک سیمایین هه‌فیشک هه‌نه د ناقه‌را (به‌فرین و هه‌یف) یدا.

2-2-2-2 خواستن:

خواستن وه‌کو هونه‌ره‌کی دی یی روونیژی ده‌یته‌هژمارتن، د سه‌رده‌مین که‌فندا ژ لایي ره‌وانیژ و ره‌خنه‌گرین وی سه‌رده‌میدا گه‌له‌ک گرنگی پی هاتیه‌دان. ب شیوه‌یه‌کی گشتی خواستن هه‌ر ب جوره‌کی خوازی ده‌یته‌ هژمارتن و په‌یوه‌ندی د ناقه‌را و اتایا خوازی و راستییدا ب په‌یوه‌ندیه‌کا لیکچونی ده‌یته‌ هژمارتن. (جون کوبین) دهر باره‌ی خواستنی دبیزیت:

- من د ماوی ده‌ه خوله‌کاندا ژورا خوه‌ ب گرتتا دهر گه‌ه و په‌نجهر و هه‌لکرنا سوپی و سپلیتی گهر مکر.

- من د ماوی ده‌ه خوله‌کاندا ژورا خوه‌ گهر مکر.

2-2-1-4 دریزکرن:

د دریزکرنیدا په‌یقه‌ک، یان چه‌ند په‌یف زیده‌دبیت، بو پتر روهن و ئاشکرا کرنا و اتایا نه‌وی رستی و ب لابرده‌نا په‌یقه‌ک ژ نه‌وان په‌یقین هاتینه‌ زیده‌کرن، و اتایا نه‌وی رستی ناهیته‌ شیواندن، بو نمونه‌:

- ئاریزی نهرک و وانین خوه‌ ب جوانی دروستکرن.

د ئەفی نمونه‌ییدا دریزکرن هه‌یه، نه‌وی هاتنا هه‌ردوو په‌یقین (نهرک، وانه) کو هه‌ردوویان هه‌مان و اتا هه‌یه و ب ژیرنا ئیک ژ نه‌وان په‌یقان، چه‌ کارتیکنی ل و اتایا رستی ناکه‌ت، ژ به‌کو دریزکرن وه‌کو کورتنی لابرده‌نی بخوه‌دگریت، چونکی دریزکرن به‌هرا پتر د ئاخفتنا ئاساییدا بو جه‌خنکرنی د رستیدا ده‌یت.

2-2-2-2 لابرده‌ن د رونیژییدا:

دروستبوونا لابرده‌نی د رونیژییدا، ئانکو نه‌و و اتایا بو په‌یقی د به‌ره‌تدا د زمانیدا بو هاتیه‌ دانان به‌یته‌ لابرده‌ن بو گه‌هاندنا و مه‌به‌سته‌کا دی، کو ئەفی چه‌ندی مفایه‌کی تایه‌ت بو زمانی هه‌یه، چونکی دروستبوونا نه‌وی گوه‌ورینا و اتایي د دهر برینن ئاخفتنا روژانه‌دا ب رییا دهر برینن زمانین نامو بو ئاڤا کرنا زمانه‌کی ئاسایي گونجای ل گه‌ل گه‌شه‌کرنا و اتایي ب نیکر نه‌ک بو زمانی ده‌یته‌ هژمارتن.

واته‌ لابرده‌ن ژ تشتی به‌ربه‌لاڤ ریکه‌که‌ بو داهینانی و په‌یدابوونا و اتایین نی د زمانیدا. د ئەفی ئاستیدا هه‌ر چوار هونه‌رین رونیژیی (خوازه، خواستن، درکه، لیکچواندن) ده‌ینه‌ هژمارتن لابرده‌ن،

پهيوهنديا هابو بهش د ناقبره ا ئواندا))،
(نيمه، 2015: 75)، بؤ نمونه:
- پيشمرگه و هکو شيرانه د ويره کييدا .
ل قيرئ پهيفا (پيشمرگه) هاتيه
ليکچواندن ب پهيفا (شير) و روويئ
ليکچواندنئ د ناقبره ا ئواندا (ويره کي)يه،
لابردن ل قيرئ دروستبوويه و ئهف
سيفته هاتينه پينگوهارتن د بنر هتدا ب
ئوي رنگي نينه، چونکي هر ئيک ژ
ئوان سيفت و تايه تمه ندين خوه هه نه،
لي بؤ مبهستين جوانکاري ئهف سيفته
هاتينه و هرگرتن و اتا و مبهستا سره کييا
لابردن ليکچواندنئ گوهارتن و اتايينه .

2-2-4 درکه:

هونه رکي سره کي يه ژ هونه رين
روونبيريئ، درکه ئوه کو و اتا راسته قينه
پهيفئ ب دهستنه نادهت، ئانکو و اتا دروست
ناگه هيت بهلکو مروف دبيريئ لي مبرم
پئ تشته کي ديه، ب شيوه يه کي گشتي
(درکه دهيت هژمارتن شيوه يه کي ديئ
لابردنين رهوانبيريئ، چونکي و هکو خوازه
و خواستن و ليکچواندنئ و اتا ژ ئاستئ
ياسايي دهر دکه قيت بؤ گه هاندن هندهک
و اتايين دي کو د زمانئ ئاساييدا ب وي
شيوه يي ناهيته بکار هينان))، (ه. ژ: 75).
بؤ نمونه:

- ئه زمان رهش.

ل قيرئ (ئهم زمان رهش) و اتايه کا
درکيه، چونکه ئهم زمان رهش بؤ ئوي
که سي گلهک ئاخفتين کرئت (خبر) ان
دبيريئ دهيته گوتن. ئانکو درکه لابردنه ژ
و اتايا راسته قينه بؤ و اتايا خوازه يي، و اته د
دهر برينا درکيدا دوو ئاست بؤ و اتايي هه نه
(ئاستئ سره قه)، کو و اتايا ئاساييه و
(ئاستئ ژ نافدا)، کو ب ريکا هزرکرنئ بؤ
گه هاندن و مبهستا ئاخفتکري د ئاخفتنا
ئاساييدا ديار دبيت.

((خواستن سيمايه کي تايه ته ژ سيمايين
زمانئ شعرئ))، (کوين، 2000: 136).
که و اته ئوه پهيوهنديا خواستن و لابردنئ و
ئوه لابردن ب ريکا خواستنئ دروست
دبیت هم دي شين بيژين: ((خواستن
هه قذيه کا زمانئ يان کار ليککر نه کي د
ناقبره ا دوو ده لاله تاندا چيدکمت نيک ژ وان
بيژيه ا خواستنئيه و يا دووي ئوه ريره وي
راسته قينه کو بيژيه ا خواستنئ
بخو قه دگريت))، (نعمه، 2015: 69). بؤ
نمونه:
- دوهي ديوارئ ئاخفت.

د ئه قئ نمونيدا خواستن هيه، چونکي
کاري (ئاخفت) پيدئي ب بکره کي زيني
هيه، و اته (+ مروف)، بهلي ل قيرئ
خواستن هاتيه ئهجامدان و لابردن و اتايي
دروستبوويه، چونکي ژ ئاستئ ئاسايي
و اتايي دهر که قيه و بهر هف مبهستا
ئاخفتکري قه چويه.

2-2-3 ليکچواندن:

به شه کي سره کي يي رونبيريئ دهيته
هه ژمارتن، چونکي هر ژ که قندا جهئ
گرنگي پيدانان ره مخنه گر و رهوانبيريان
بوويه، ئانکو هم دشين بيژين کو
(ليکچواندن ب نيکگرتن دوو تشتان يان
زيده تر دروست دبیت و هونه رکي که فن و
بهرفره هي رهوانبيريئيه)، (مولود، 2005:
90) ب شيوه يه کي گشتي کو ((ليکچواندن
ب خوه دبیته جوهره کي لابردن و اتايي، ل
گل هندی ئهف جورين ليکچواندنئ دبنه
لابردن ژ وينه يي ليکچواندن ته و او کو هر
چوار پشکين ليکچواندنئ (ليچوو،
لهوچوو، ئامراز، روئي ليکچوونئ) تيدانه،
ب و اتايه کا دي ئهف لابردنه ژ وينئ
ليکچواندنئ ژ بلي هندی کو لابردنه ژ
و اتايا ئاسايي ب رييا و هرگرتن و
پينگوهارتن سيم و تايه تمه ندين تشته کي
بؤ نيکي دي ل سره بنه مايئ ئوي

2-2-3 لابرډن د جوانکاربیډا:-

جوانکاری ب زانسته‌کې رهوانبیڅی دهیته نیاسین، چونکی ئەف زانسته گرنگیی ددهته دیارکړنا ئەوان لایه‌نان ئەوین دهربرینین هونهری جوان دکهت، بهلی ل گهل ئەفی چه‌دی پیدقییه گونجان هه‌بیت ل گهل بارئ ناسایی و ئەو واتایا ناماژئ بۆ دکهت بیی کو واتا نالوز ببیت.

جوانکاری د ههرسی ناستین زمانیدا دهیته دیتن (دهنگ، ریزمان، واتا) ئانکو ههرسی ناستین زمانی د دروستکرنا جوانکارییدا دبه‌ژدارن، بهلی ب رهنگه‌کې گشتی جوانکاری دبیته بهشین سه‌ره‌کی کو ئەوژی (جوانکاریا واتایی، جوانکاریا بیژهی)ینه، لابرډنژی د ههردوو به‌شاندا دهیته دیتن، (ه. ژ، 2015: 79). ل خوارئ دی هه‌لده‌ین ب کورتی به‌حسی لابرډن د ئەقان ههردوو به‌شاندا کهین.

2-2-3-1 لابرډن ل دویف جوانکاریا واتایی:

مه‌به‌ست ژ جوانکاریا واتایی ئەوه کو جوانییا گوتنی ههمی بۆ واتایی دزفریت ههر چه‌نده ئەگهر دهربرین ب شیوه‌یین جیاوازی هاته گوهارتن، جوانییا وئ ههر د واتایا ئەویدایه. لابرډن د جوانکاریا واتایییدا ئەوین هوکارین جوانکاریی بخوقه‌دگریت ئەوین دبنه هوکاره‌ک بۆ گه‌هاندنا واتایه‌کا ب مه‌به‌سا وه‌کو (قه‌شارتن، لیکدان، جوانی پایز... هتد). بۆ نمونه:

- ب هاتنا ته جیهان ل من روونبوو.

د ئەفی نمونه‌یدا ئاخفتنکهری هوکاره‌ک بۆ دیارده‌یه‌کې دروستکرییه، کو ئەو ب خوه د بنه‌رتدا نه‌هوکارئ و بییه، به‌لکو ئاخفتنکهری دروستکرییه، ئەوژی پوناھییا جیهانی ب هاتنا (خوش‌تقییا) خوه زفراندییه، به‌لی ئەفه نه‌هوکارئ دروستی یی روونبوونا جیهانییه، به‌لکو وه‌کو

دیاردیه‌کا سروشتی ب ئەگهرئ زفرینا ئەردی په‌یدا دبیت، ئانکو ب ئەفی شیوه‌ی لابرډن د جوانکاریا واتایییدا دروستدبیت. 2-2-3-2 لابرډن ل دویف جوانکاریا بیژهی:

جوانکاریا بیژهی (مه‌به‌ست ژئ جوانکرنا دهربرینییه، کو هنده‌ک جارن واتاژئ د دویفدا دهیته جوانکرنا، نیشانان وئ ئەوه ئەگهر دهربرینا دووی ب هه‌فواتایا وئ هاته گوهورین ئەو جوانی نامینیت)، (ابو‌العدوس، 2007: 237).

واته په‌یف دبیته ئەگهرئ په‌یداکرنا جوانی، د ئەفی جوریدا زی‌ده‌تر هه‌فگونجان د ناقه‌را په‌یقان، یان دهنگاندا رولئ خوه د ئاخفتنا رۆژانه‌دا دبینیت. لابرډن د جوانکاریا بیژهییدا د ئەقان به‌شاندا دیاردبیت (ره‌گه‌زدوزیا بیژهی، ره‌گه‌زدوزیا واتایی، نه‌خشاندن... هتد). بۆ نمونه:

- دوهی ریگه‌شی بیر د کولانا بیره‌کی‌دا دکر.

د ئەفی نمونه‌یدا په‌یفا (بیر) دوو جارن هاتییه بکاره‌ینان، جارا ئیکئ په‌یفا (بیر) ب واتایا (هزر) هاتییه و جارا دووی ب واتایا (بیرا ئاقئ) هاتییه. ل فیرئ ههر دوو وه‌کی ئیکن ژ به‌ر هندئ ره‌گه‌زدوزیا ته‌مام دروستکرییه ئەفی دووباره‌کرنا دهنگان هه‌فگونجان‌ه‌ک دروستکرییه، کو وه‌کو شیوازه‌کې لابرډنئ جوانییه‌ک دایه ئەوی زمانی واته لابرډن جوانکاری دروستکرییه.

2-2-3 لابرډن وه‌کو فلتهرکرنا (قه‌شارتن):-

ب کاره‌ینانا فلتهران د ئاخفتنا رۆژانه‌دا، بۆ بووار و بابه‌تین جوراوجور دزفریت، ژ به‌ر هندئ د ئاخفتنییدا بۆ به‌رژه‌وه‌ندییا خوه یان ژ به‌ر هنده‌ک هوکارین دیتر فلتهران بکارده‌ینن، ئانکو ئەو په‌یفا مروف ناراسته‌ دکهت هه‌لگرئ ئەوان هزر و بیرا

دووباره گوتنا ئەوان ناکهت، ژ بهر هندی ئاخفتنکەر هه‌وآددهت زانیارییان ب شۆیههکێ ئابورییانه ره‌وانه‌بکته ب واتایه‌کا زۆر، ب ئەقی چهندی ئابورییا زمانی دروستدبیت.

ل قیری ئەم دشین بیژین ئابوریا زمانی ئەوه، کو ئەم واتایه‌کێ ده‌ربیرین ل سه‌ر هنده‌ک زانیارییان ب لابرده‌نا هنده‌ک زانیاری و ده‌سته‌واژین دیتەر، که‌واته ئاخفتنکەر ب فه‌راموشکرنا هنده‌ک په‌یف و ده‌سته‌واژین کیم ل سه‌ر بویه‌ره‌کێ یان، بابه‌ته‌کێ ده‌ستنیشانکری بکار ده‌ینیت و هه‌وآددهت ب ریکا ئەفان په‌یف و ده‌سته‌واژان بابته‌تی هه‌مه‌یه‌ی چارچو‌قه‌بکته، ل قیری وەرگر ئەو بابه‌تی بو هاتییه ئاراسته‌کرن شۆیهه‌کێ دروست وەر دگریته، به‌لی ب مه‌رجه‌کێ نه‌بیته ئەگه‌ری لابرده‌نا واتایا ئەوی بابه‌تی، ئەف چهنده گوهداری پخوشه. ب ئەقی چهندی ئەم دشین ئەقی ئابوریکرنی د هه‌می ناستین زمانیدا ب ئاسانی ببینین هه‌روه‌کی ل خواری دیار.

2-4-1 لابرده‌ن د ئابوریا ده‌نگیدا:

د ئەقی ناستیدا هنده‌ک جاران ده‌نگه‌ک یان چهنده‌نگه‌ک ده‌ینه لابرده‌ن بو سقکرن و سانا‌هه ده‌ربیرینا ئەوی په‌یقی بو نمونه:

- هه‌تاف ← هه‌تاف
- ئەوان ← ئەوان
- خوه ← خوه
- جوان ← جوان

2-4-2 لابرده‌ن د ئابوریا په‌یقیدا:

د ئەقی ناستیدا هنده‌ک جاران گیره‌که‌ک یان زیده‌هیه‌ک په‌یقیدا ده‌ینه لابرده‌ن، بو نمونه:

- ره‌جمانده‌ن ← ره‌جمانده‌ن
- ره‌فانده‌ن ← ره‌فانده‌ن
- خلیشانده‌ن ← خلیشانده‌ن

نینه ئەوین د میشکی مروفیدا کومه‌بویین، چونکی ب ریکا (گشتانده‌ن، ژ ناقبرن، شۆیانده‌ن) فلته‌ر کرن بو ده‌ینه‌کرن، (نیسلام، 2014: 37).

که‌واته فلته‌ر کرنا زانیارییان ل ئەوی ده‌می ده‌ینه ئەنجامده‌ن، ده‌می فریکه‌ر په‌یاما خوه ئاراسته‌ دکته ئەوژی بو گه‌هانده‌نا مه‌به‌سه‌سته‌کێ ب ریکه‌کا نه‌راسته‌وخو د ده‌ور و به‌ره‌کێ دیار کریدا، چونکی گه‌له‌ک جاران ئاخفتنکەر بیی کو ئاگه‌هی ل سه‌ر هه‌بیت، ئەوان زانیارییان ئاراسته‌کری فلته‌ر دکته به‌لی هنده‌ک جاران ب ئەنقه‌ست و مه‌به‌سه‌ته‌کا دیار کری فلته‌ر کرنی بکار ده‌ینیت ئەفجا چ ژ بهر هه‌ر ئەگه‌ره‌کێ هه‌بیت، بو نمونه:

- سوپاسی ژ بو بیده‌نگیا هه‌وه.
د ئەقی رستیدا فریکه‌ری چهنده‌ن زانیاری فلته‌ر کرینه ئەوژی:

1- سوپاسی

2- پیگریکرن

3- پی راگه‌هانده‌ن

ئەف گوتنه هه‌می د رستا سه‌ریدا هاتینه فلته‌ر کرن ب ریکا ئەوی په‌یوه‌ندییا زمانی ئەوا د ناقه‌هرا ئاخفتنکه‌ری و گوهداریدا پێشبینیا ئەفان گوتنان ده‌ینه‌کرن.

له‌ورا ئەم دشین بیژین کو فلته‌ر کرن گه‌له‌ک د ئاخفتنا رۆژانده‌ا ده‌ینه بکار هینان و گوهداری گه‌له‌ک گو ه ل ئەفان فلته‌ران دبیت، به‌لی ب تنی هزر ل ئەفان فلته‌ران دکته، ئەوین ب ژيانا و یقه‌ گریدی و ئەوین دی لاددهت، (ه. ژ، 2014: 37).

2-4-4 لابرده‌ن وه‌کو ئابوریا زمانی:-

په‌یوه‌ندییا زمانی ئەوا د ناقه‌هرا ئاخفتنکه‌ری و گوهداریدا کاریگه‌ری ل سه‌ر ئابوریا زمانی هه‌یه، واته ئەو جه‌ و ده‌مین د ناقه‌هرا ئەواندا ئابوریا زمانی دروستدکته، چونکی گه‌له‌ک زانیارییان هه‌فیشک د ناقه‌هرا ئەواندا هه‌نه پیدقی ب

د ئه‌فی ئاستیدا گه‌له‌ك جاران و اتا
په‌یقه‌كی ب ته‌مامی ده‌ینه لابردين و ئه‌و
په‌یقه و اتایه‌كا دیتر و هر دگریت بۆ نمونه:

- ته‌حساندن ← ته‌حسین
- ته‌یساندن ← نه‌یسین
3-4-2 لابردين د ئابورییا په‌یقه‌دا:

واتایا سه‌ره‌کی نا‌فی (گیانه‌وه‌ر) یه

واتایا بکاره‌ینانی (نه‌ئارامی) یه

- بوم

واتایا سه‌ره‌کی (هه‌یف) ه

واتایا بکاره‌ینانی (جوانی) یه

- هه‌یف

هه‌ر چوار هونه‌رین ره‌وانیژیی (لیکچواندن،
خوازه، خواستن و درکه)، کو و اتا ده‌ینه
گوهارتن ب ریکا گوهورینا په‌یقا و
سیفه‌تین ئه‌وان.

4- لابردين بۆ که‌سه‌ستین سه‌ره‌کی و
نه‌سه‌ره‌کیین رستی یا ژیکجودایه، چونکی
ل ده‌می که‌سه‌ستین سه‌ره‌کی د هینه لابردين
کارتیکرنی ل ریزمانیوونا رستا زمانی
دکه‌ت، به‌لی ده‌می (کار) دبیته که‌سه‌سته‌کی
هه‌قه‌ه‌ش د نا‌قه‌ه‌را دوو رستاندا ل ئه‌وی
ده‌می لابردين (کار) ی کارتیکرنی ل و اتا و
شێواندنا رستا زمانی ناکه‌ت، دیسان ب
هه‌بوونا ده‌وروبه‌ری گونجای د نا‌قه‌ه‌را
ئاخفتنکه‌رین زمانیدا چ کارتیکرنی ل و اتایا
رستی ناکه‌ن. به‌لی ده‌می لابردين د
که‌سه‌ستین نه‌سه‌ره‌کیدا د هینه ئه‌نجامدان،
چ کارتیکرنی ل و اتایا رسته‌یا زمانی
ناکه‌ت.

5- ئابورییا زمانی ئه‌وه، کو ئه‌م و اتایه‌کی
ده‌ربیرین ل سه‌ره‌ه‌نده‌ك زانیارییان ب
لابردنا هنده‌ك زانیاری و ده‌سته‌واژین
دیتر، که‌واته ئاخفتنکه‌ر فه‌راموشکرنا
هنده‌ك په‌یف و ده‌سته‌واژین کیم، ل سه‌ره‌

4-4-2 لابردين د ئابورییا رستیدا:

د ئه‌فی ئاستیدا هنده‌ك جاران په‌یف و
ده‌سته‌واژین سه‌ره‌کی ژ بۆ سه‌فکرنا
ئاخفتنی ده‌ینه لابردين، بۆ نمونه:
- ئه‌ز حه‌ز ژ ته‌ ده‌که‌م
حه‌شته‌ده‌که‌م

ئه‌گه‌ر ته‌ماشه‌ی ئه‌فی نمونه‌ل سه‌ری
دیاربکین دئ ببین، کو په‌یقا (ئه‌ز) هاتیه
لابردن و دیسان ده‌نگی (ز) د په‌یقا
(حه‌ز) دا هه‌تیه لابردين هه‌روه‌سا ده‌نگی
(ژ) هاتیه گوهارتن بۆ ده‌نگی (ش).

ئه‌نجام

1- لابردين، بۆ بسانه‌ی ده‌ربیرین و
ئابورییا زمانی و کیمکرنا ئه‌رک و وزی
دروستدبیت.

2- ب شێوه‌یه‌کی گشتی شێوازی لابردينی،
د ئاخفتنا روزانه‌یا خه‌لکی ده‌وکیدا گه‌له‌ك
ده‌ینه ب کاره‌ینان .

3- ب شێوه‌یه‌کی گشتی لابردينی و اتایی ب
ریکا و هرگرتن و گهورینا سیفه‌تین دوو
تشتین جودا دروستدبیت، ئه‌فه‌زی ب ریکا

ره‌سول، خسرو ئەحمەد (2007). به‌رکار له زمان کوردیدا به پئی رئی‌بازی فورمی. نامه‌ی ماستەر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولێژی زمان.

ره‌شید، مسعود جمیل (2014). رول ئی ته‌وه‌رئی‌ان هه‌لبژارتن و رئی‌زکرنی د چئی کرنا ریتما هوزانا کلاسیکیا کوردیدا. هه‌ول ئی: له بلاوکراوه کانی ئە کادیمیای کوردی. زکریا، می‌شال (1983). الألسنية علم اللغة الحديث، المبادئ والاعلام. الطبعة الثاني. بیروت: المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع.

سالح، دلغین سه‌عید (2016). لابرډن د رسته‌یا نه سادهدا (گۆقه‌را بادینی). ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولێژا ئادابئی. سه‌عید، ناز ئەحمەد (2010). لابرډن له شیعری (له‌تیف هه‌لمه‌ت) دا. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سلئی‌مانی: کولێژی زمان.

عه‌لی، به‌کر عومه‌ر (1992). به‌ستن و کرتانډن له کوردیدا. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولێژی ئاداب.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری (2011). واتا د نافه‌را سیمانتیک و پراگماتیک ئی‌دا. دهوک: ده‌زگه‌هئی سپی‌ئێز بۆ چاپ و به‌لافکر ئی.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری (2014). پراگماتیک. هه‌ول ئی: بلاوکراوه‌ی ئە کادیمیای کوردی.

عه‌لی، شئی‌رزاد سه‌ه‌بری؛ مونیب، ئاراز (2016). وشه‌سازی. چاپا ئی‌ئێ‌ئێ. دهوک: ده‌زگه‌هئی نالبه‌ندی ئی چاپ و وه‌شان ئی.

عوسمان، نه‌وه‌ت ئەحمەد (1991). رونه‌ئێز ل شیعری کلاسیکی کوردیدا به‌ نمونه‌ی مه‌لای جزیری و نالی. نامه‌ی ماسته‌ر. زانکۆی سه‌لاحه‌ددین: کولێژی ئاداب.

فیود، بیسونی عبد الفتاح (1998). علم المعاني دراسة البلاغة النقدية لمسائل المعاني. الطبعة الاولى. القاهرة: مؤسسة المختار للنشر والتوزيع.

کانه‌بی، دل ئی‌ر سادق (2009). هه‌ندی لابرډنی زمان لای شاع‌ئیری نوێخازی کورد. چاپی به‌کهم. هه‌ول ئی: ده‌زگای تویی‌ئینه‌وه و بلاوکدنه‌وه‌ی موکریان.

کوبین، جون (2000). النظرية الشعرية بناء اللغة الشعر اللغة العليا. ترجمة احمد درويش. الطبعة الرابع. القاهرة: دار غريب للطباعة والنشر.

مُجَد، زئی‌مار سع‌دالله (2017). شیان ئی‌ان زمان ئی گه‌هانډن ئی. ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولێژا ئادابئی.

بویه‌ه‌کی یان بابته‌ه‌کی ده‌ستنی‌شانکری بکار ده‌ی‌نیت و هه‌ول‌ده‌ت ب ریکا ئه‌هان په‌یڤ و ده‌سته‌واژان بابته‌ی هه‌می چارچۆقه‌بکته‌.

6- لابرډن دکرده‌ی‌ن ئاخفتنی‌دا کیم و زیده‌هی دکه‌فیته د پره‌یا گوتنی‌دا، هه‌روه‌سا ئه‌وه‌ به‌شداریا د ئاخفتنی‌دا ده‌یته‌کرن بۆ ئه‌وه‌ی پره‌یا داخوازکری یا تمام و گونجای نینه. لابرډنی ره‌هه‌ندی پراگماتیکي د ئاخفتنا روژانه‌دا هه‌یه و ب ریکا ئه‌وه‌ی مه‌به‌ستا ژ ده‌ور و به‌ری ده‌یته‌ وه‌رگرتن ده‌یته‌ ئه‌نجامدان.

ژیدەر

أبو العدوس، يوسف (2007). مدخل الى بلاغة عربية. الطبعة الاولى. عمان: دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة.

ئه‌ه‌ستۆ (2011). هه‌نه‌ری شیعری (شیعرناسی). وه‌رگئی‌رانی عه‌زیز گه‌ردی. چاپی دوهم. سلئی‌مانی: چاپ و په‌خشی رئی‌ئما.

احمد، بایز عمر (2012). رسته‌ ژ لای ئی پئی که‌هاتن ئی‌شه د یال ئی کتا سه‌ری یا زمان ئی کوردیدا گۆقه‌را به‌ه‌دی. بپ 40 - 53. به‌ره‌بندا 15 ژماره 1: گوڤارا زانکۆیا دهوک، سکولا ئادابئی.

احمد، بایز عمر (2020). رئی‌زمانا به‌ه‌دی. چاپا ئی‌ئێ‌ئێ. ئیران: ده‌زگه‌هئی نالبه‌ندی ئی چاپ و وه‌شان ئی.

ئیسلام، ئه‌رشه‌د شوکری (2012). پراگماتیک و فلته‌رکنا زانیاریان د راگه‌هانډن ئی‌دا. ناما ماسته‌رئی. زانکویا زاخو: کولێژا په‌روه‌رده.

خه‌لیل، غه‌ریبه عه‌گید (2009). به‌راوردکرنا رستا ئالوز د نافه‌را زانی کوردی (گۆقه‌را بادینی) و فارسیدا. ناما ماسته‌رئی. زانکویا دهوک: کولێژا ئادابئی.

دزه‌بی، عه‌بدولواحد مشیر (2012). شئی‌واز و پراگماتیک. دهوک: ده‌زگه‌هئی سپی‌ئێز بۆ چاپ و به‌لافکر ئی.

دزه‌بی، عه‌بدولواحد مشیر (2014). رئی‌زمانا کوردی. چاپا ئی‌ئێ‌ئێ. هه‌ول ئی: ناوه‌ندی ئام ئی‌ز بۆ چاپ و بلاوکدنه‌وه.

دزه‌بی، عه‌بدولواحد مشیر (2015). پراگماتیک و ره‌وانبئی‌ژی. چاپی به‌کهم. هه‌ول ئی: به‌رئی‌وه‌به‌رایه‌تی گشتی کتئی‌بخانه گشتیه‌کان.

- محو، سه گفان ئيبراهيم (2012). جهگهورينا پئ كه ئن ئن رستي د ئاخفتنا بازي ري دهوك ئدا. ناما ماسته ري. زانكوي دهوك: كوليژا ئاداب ئ.
- مولود، عبدالله خدر (2005). لئ كولينه وه بهك له شيعري (حمدي). نامه ي ماسته ر. زانكوي سه لاح الدين: كوليژي ئاداب. نعمه، زيمان صبري (2015). رول لايبردن ئن ره وانب ئزي د شعريه تا هوزان ئدا ديوانا ئه حمه دي خاني وه كو نمونه. ناما ماسته ري. زانكوي دهوك: فاكولتيا زانست ئن مروفايه تي، كوليژا ئاداب ئ.
- يوسف، جمعه سيد (1990). سايكولوجية اللغة والمرض العقل. سلسله عالم المعرفة. سلسله (140). الكويت: يصدرها المجلس الوطني للثقافة والفنون والاداب.

أسلوب الحذف في الحديث اليومي لقاطني منطقة دهوك

الخلاصة

يتناول هذا البحث إظهار ظاهرة الحذف الظاهرة في أساليب الحديث اليومي لقاطني منطقة دهوك و يشمل أسلوب الحذف هذا معظم الجوانب المتعلقة بظواهر اللغة من حيث المستوى الصوتي والنحوي والدلالي. مما هو جدير بالذكر ولغرض إغناء البحث أخذنا الجوانب الأخرى المتعلقة بالحذف في البلاغة وفنونها، علاوة على هذا تطرقنا الي ظاهرة إالاقتصاد في اللغة حيث إنها تدخل أيضا في سياق الحديث اليومي.

الكلمات الدالة: الحذف، اسلوب الحذف، البلاغة، اللغة، الكلام اليومي.

ELIPSIS IN EVERYDAY SPEECH OF RESIDETS OF DUHOK

GIHAN GHIYATH MIHI, SULAIMAN HISHYAR MOHAMMED and ZEMAR SAADULLAH MOHAMMED
Dept. of Kurdish Language, college of Languages, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

This research is an attempt to show the cases of Elipsis that are used in the speech of the people of Duhok, where the method of Elipsis in daily speech is addressed with aspects related to the language, the purpose of doing the Elipsis, how to conduct Elipsis in the levels of language and how to use deletion in daily speech. In this research, live examples were collected from the speech of the people of Duhok. Moreover, Elipsis was addressed in rhetoric and its arts, in addition to how Elipsis filters some information and what is its relationship to the economy of the language in addition to clarification and analysis of many other language phenomena, which have to do with deletion.

KEY WORDS: Elipsis, Elipsis style, rhetoric, language, daily speech.